

Gerardjan Rijnders : “Ik heb vanuit mezelf weinig aan te dragen behalve als ik dat inbed tussen modellen die ik pik.”

Je zegt in een brief aan Hans Van den Bergh (1) dat in het Tuinhuis ging over de pijn van het schrijven, maar het is alsof je ook de pijn van het insceneren hebt willen tonen in de voorstelling: het voortdurend scherp stellen van de camera, het uiteenraffen van de woorden door de microfoon.

“Ik had heel lang zitten nadenken over het scènebeeld, een massa tekeningen gemaakt. Wat je nu te zien krijgt is eigenlijk gebaseerd op het schilderij *Nighthawks* van Edgard Hopper. Je ziet door een glazen pui een aantal mensen aan een bar zitten. Dat peep-show-element heb ik bewaard. Het viel me ook op dat er een verticale lijn in het stuk zit. Eerst de moeder op het balkon en het meisje

in het tuinhuis, een beeld dat ik uitvergroot heb tot wat het nu is: een stem van de moeder die in de wieg spreekt. Later komt dat terug als de dochter in bruidsjurk bovenaan de trap verschijnt en de moeder beneden zit. Een andere parallel is het hoogteverschil op de rots aan het strand. Ik weet niet of Jane Bowles dat er bewust heeft ingebracht, dat interesseert me ook niet, het zit er gewoon in.”

NRC-criticus Jac Heijer zegt dat dit stuk de essentie van vrouwelijkheid raakt. Ben je het daarmee eens? Bestaat vrouwelijkheid en kan je die als man insceneren?

“Een man kan alleen verwoorden wat hij is, een man dus. Je weet dus nooit of het woord dat een vrouw gebruikt voor hetzelfde staat als wat je zelf ervaart. Het grote zwarte gat in de strijd tussen de geslachten. Ik ben geneigd aan te nemen dat er geen essentieel verschil bestaat. Maar het is wel zo — dat is me bij dit stuk ook opgevallen — dat vrouwen, omdat ze pas veel later zijn gaan schrijven of erkend werden als schrijvers, dingen verwoorden die mannen al lang verwoord hebben. Het is niet opzettelijk, maar wel heel opmerkelijk dat deze voorstelling begint met twee meisjesvoeten, wat voor mij te maken heeft met een vrouwelijke Oidipous. Mannen (schrijvers) zijn daar al sinds Oidipous zelf mee bezig, terwijl vrouwen die problematiek nog moeten doorwerken, op hun manier. Vrouwen als Joyce Carroll Oates, Djuna Barnes behoren tot mijn favoriete schrijvers. Maar dat heeft niets met mannen en vrouwen te maken, eerder met de positie van vrouwen

in de maatschappij. De verhouding moeder-dochter ligt anders dan die tussen vader en zoon. Hoe verschillende moeders ze ook gehad hebben, de actrices herkenden onmiddellijk alle conflicten waar de vrouwen in dit stuk onder bedolven worden. Het stuk raakt niet aan de essentie van het vrouw-zijn, wel aan de essentie van de moeder-dochter-verhouding in de westerse samenleving. En dat kunnen mannen, denk ik, niet beschrijven. Maar je kunt het als man wel registreren.”

Heb je van die 'herkenning' bij de actrices gebruik gemaakt?

“Niet door te discussiëren. Maar er kwamen wel verhalen los, van Elisabeth Andersen die zelf moeder is, en van anderen over hun moeder. Ik heb veel gehad aan de boeken van Alice Miller. Deze psychoanalytica zegt dat wat Freud projecties noemt — b.v. de verleiding van het kind door de ouders — als een letterlijke realiteit te beschouwen is: kinderen worden seksueel misbruikt, ook als baby's. En dat zet zich door in de volgende generaties. De kinderen nemen weerwraak op hun kinderen, Gertrude neemt wraak op wat haar als kind ooit is aangedaan. Dit stuk past precies op dat model, hoewel dat pas de laatste tien jaar ontwikkeld is.”

Bij de eerste opvoering van In het tuinhuis in 1954 zei een criticus dat het een slecht stuk was, omdat het vol neurotische mensen liep. Die indruk dat alle personages neurotisch zijn, hebben we nu niet meer. Ligt dat aan een ander kijkgedrag of aan een andere vorm van theatermaken?

“Bij de creatie van *Tramlijn* Begeerte werd hetzelfde gezegd, terwijl het nu niet neurotisch, eerder sentimenteel lijkt wat al die mensen doen. Als je kijkt naar het aantal neuroses dat we gezien hebben in de stukken van Botho Strauss de laatste jaren, dan zijn dit relatief gezonde mensen. Een figuur als Molly, die bij de première als volkomen amorf werd afgeschilderd, daarvan heeft nu wel iedereen ingezien dat veel mensen zo zijn of leven. In onze voorstelling hebben

Gerardjan Rijnders
Foto Kees de Graaff

